YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№10

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 541 sahifa.
2025-yil, 13-oktyabr

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O‘z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o‘g‘li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA 13
Muxiddin Kalonov

MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO‘LLANILISHI VA RIVOJLANISHI 19
Quliyev Begimqul Melikovich

SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI 24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna

KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O‘RNINI KENGAYTIRISH USULLARI 30
Musayeva Shoira Azimovna

IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO‘RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKTSIONAL JIHATI 35
Alabayev Sobitxon

MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI 40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich

ПЕСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ 48
Саидахмедова Аида Мирзаевна

KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH 55
Mirzayev Ozod Furkatovich

AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO‘RSATKICHLARI O‘RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL 59
Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li

BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHIYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK 64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich

SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR 69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o‘g‘li

МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА 73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович

ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО 78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI 84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o‘g‘li

TO‘LOVGA QOBILIYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH 90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o‘g‘li

O‘ZBEKISTON SANOATINING “YASHIL” IQTISODIYOTGA O‘TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR 96
Habibullayev Oybek Asliddin o‘g‘li

YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR 102
Allayarov Suxrob Rustamovich

O‘ZBEKISTONDA TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI 107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

HUDUDIY IJTIMOIY TENGLIK VA KAMBAG'ALLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURSLARI OMILLARI 114
Durumov Temur G'olibovich

TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELLASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA) 121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li

РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА 134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна

O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI 139
Yuldashev Iskandar Bahromovich

YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI 145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR 151
Shaxinabonu Choriyeva

AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI 157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna

"YASHIL" ENERGIYA ISHLAB CHIQARUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 163
Toshtemirov To'lqin Toirjonovich

DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEXANIZMLARI 166
O. Nurmuradov

TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li

СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ 176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI 183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI 187
Saidrahmatova Zuhraxon Saidazim qizi

O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI 192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna

O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI 196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI 201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich

НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ 206
Махкамов Ибраим

O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI 213
Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li

GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOT NAZARIYASI 217
Mo'ydinov Xurshidbek Abdullayevich

DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI 221
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li

BARQAROR IQTISODIY O‘SISHGA YERISHISHDA SUN’IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO‘LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA) 227
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich

НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ РИСКАМИ В БИЗНЕСЕ........ 233
Ягудин Дмитрий Рустамович

RESURSLARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARNING MILLIY SOLIQ TIZIMIDA QO‘LLASH MASALALARI 240
Nasimdjanov Yunusjon Zoxidovich

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI UCHUN QO‘LLANILAYOTGAN SOLIQQA TORTISH MEXANIZMLARI 246
Akbarov Akramjon Ibragimzhonovich

TO‘QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA “YASHIL” MARKETINGNI JORIY ETISHNING DOLZARB JIHATLARI 250
Bazarova Fayyoza Tuxtamurodovna

INSON KAPITALI VA IQTISODIYOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI........ 255
Muzaffar Raximov

UY-JOY KOMMUNAL XO‘JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI........ 259
Odamboyev Oybek Ravshanbek o‘g‘li

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS’ APPROACHES TO ATTRACTING INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL 268
Akhmadaliyeva Nikholakhon

RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI........ 273
Vohobov Hikmatillo Ma’mirjon o‘g‘li

ФОРСАЙТ И ЭКОНОМИЧНЫЕ ИННОВАЦИИ КАК ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВЛИ САМАРКАНДА........ 280
Тохирова Гуллола Миркамоловна

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA KASB-HUNAR TA’LIMI BITIRUVCHILARINING O‘RNI 287
Toshpulatov Sherzod Xaydarkulovich

DIGITAL TECHNOLOGIES IN ECOTOURISM: INNOVATIVE STRATEGIES FOR ADVANCING GREEN TOURISM 292
Barno Erkayeva

AGROTURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI........ 296
Baymuradova Iroda Shermamatovna, Mardonova Zarifa Numonjonovna

DAVLAT BUDJET NAZORATI TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO‘NALISHLARI........ 301
B.Sh.Mirzayev

YOSHLAR BANDLIGIDA KO‘NIKMALAR NOMUTANOSIBLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI........ 307
Raxmatxo‘jayev Axrorxo‘ja Akmal o‘g‘li

TO‘QIMACHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHIYATINI TAHLIL QILISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH........ 311
Oqboyev Alisher Rasuljanovich

РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА........ 317
Рахимходжаева Нодира Саидахраловна

QISHLOQ XO‘JALIGI TA’MINOT ZANJIRI JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATINI TAHLIL QILISH........ 323
Ermonov Farrux

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKILLANTIRISH JARAYONIDA MOLIYAVIY NAZORATNI INNOVATSION TA’LIM YO‘NALISHLARINI YO‘LGA QO‘YISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI........ 329
Turg‘unov Bahtiyor Nuriddinovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MARKAZIY OSIYODA SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA HAMKORLIKNING DOLZARB MASALALARI 334
Amanbaev Amanali Orazbaevich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI TURDAGI LOGISTIKA XIZMATLARINING USLUBIY ASOSLARI 338
Z. Teshayev

O'ZBEKISTON AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASINING AMALDAGI HOLATINI TAHLIL QILISH 343
Suyunov Asror Baxtiyorovich

KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 TAMOYILLARINI JORIY ETISH SAMARADORLIKNI OSHIRISH IMKONIYATLARI 349
Ismailov Allayor Rashidovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH MASALALARI 355
Yusupov Farxod Adamboyevich

O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNI USTUVOR YO'NALISHLARI 359
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi

MINTAQADA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING SOLISHTIRMA EKONOMETRIK MODELLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA) 363
Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR 369
Abdurazaqov Jasur Abdunasimovich

RAQAMLI PLATFORMALAR YORDAMIDA NORASMIY VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHNING QO'SHIMCHA IMKONIYATLARI TO'G'RISIDA 374
Nasrullayev Hikmatullo Habibulloyevich

O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH MAQSADIDA "XIZMATLAR IPOTEKASI" MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI 379
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi

ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЛЫВАНИИ ЛУКА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ 384
Суюнов Шоҳзодбек Мурод угли

XORIJIY DAVLATLAR SANOAT IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAJRIBASI (YAPONIYA, KOREYA VA GERMANIYA MISOLIDA) 389
Mansurova Sayyora Baxtiyor Kizi

KORXONALARDA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBGA OLISHDA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH 395
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li

PECULIARITIES OF THE IRRIGATION WATER DELIVERY PAYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 399
Muminov Sherzod Kholmirzaevich

DIGITALIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS FOR EXPORT 404
Azimov R.B.

AHOLI JON BOSHIGA UMUMIY DAROMADLAR HAJMINI TREND MODELLAR ASOSIDA PROGNOZLASH 409
Xolto'rayev Islom Ilhomovich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI BANDLIK SHAKLLARI 416
Sayipov Begzod Rahimovich

TIJORAT BANKLARINING YANGI DAVR SHAROITIDA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASH USULLARI VA INDIKATORLARI 422
Sadikov Iskandar Gayratovich

TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINING SAMARADORLIGINI IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI 427
Ibrohimov Davronbek Muhammadi o'g'li

MAHALLIY BUDJET SOLIQLI DAROMADLARI BAZASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLAR TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 433
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich

TOSHKENT SHAHRIDAGI YIRIK SOLIQ TO'LOVCHILARNING SOLIQ QARZDORLIGI TAHLILI 438
Soipov Boburmirzo Nosirjon o'g'li

РОЛЬ ЖИЛИЩНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СИСТЕМЕ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ МЕЗОУРОВНЯ 446
Далиев Ахтам Шарафутдинович

TO'QIMACHILIK SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA XORIJ TAJRIBALARINING ZARURLIGI 454
Abdullayev Dostonbek G'ofurjon o'g'li

TURISTIK KLASTERLARNING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI 458
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI BOSHQARUVINING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA MODELLARI 462
Arziqulova Oybar chin Eshquvat qizi

XIZMATLAR SEKTORIDA RAQAMLI INNOVATSIYALAR VA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI QONDIRISH MEXANIZMLARI 467
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА 472
Базаров Бердымурад Улугмуродович, Атавуллаева Саида Джумабекмуродовна

TURIZM SOHASIDA KADRLAR SALOHIYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI 478
Xo'jaqulov Bobur Rustam o'g'li

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLATNING RO'LI 483
Nabiyeva Muxabbat Djabirxanovna

"HOW GREEN INVESETMENTS CAN EFFECT ON ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES" 485
Farangiz Ma'rufjonovna Pirmatova

TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLAR MANBALARI VA ULARNING HAJMINI OSHIRISHNING ZARURIYATI 493
Abduraxmonov Akmal Nurmamat o'g'li

GLOBAL BOSHQARUV VA BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNING ROLI 498
M.Sh. Tolipov

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 504
Буранбаева Шоира Рустамовна

O'ZBEKISTON SHAROITIDA PIYOZ YETISHTIRISHDA TOMCHILATIB SUG'ORISHNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI 508
Suyunov Shohzodbek Murod o'g'li

YENGIL SANOAT KORXONALARINING RIVOJLANISHIGA BOSHQARUV MADANIYATIDAN FOYDALANISHNING TA'SIRI 513
Aknazarova Zebiniso Bagdadovna

ISHLAB CHIQARISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZM SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI 518
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH VA JOYLASHTIRISHNING IQTISODIY VA TASHKILIY ASOSLARI 524
Salimov Burxon Abubakirovich

"YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA UNDA ENERGIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 530
Berdiyeva Aziza G'anisher qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

SIRKULYAR IQTISODIYOTDAN KORXONA VA TADBIRKORLAR MANFAATLARI 535
Sodikov Zokir Rustamovich

SIRKULYAR IQTISODIYOTDAN KORXONA VA TADBIRKORLAR MANFAATLARI

Sodikov Zokir Rustamovich
O‘zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi.
Islom iqtisodiyoti va moliyasi,
ziyorat turizmi kafedrasi dotsenti.
Iqtisodiyot fanlari nomzodi.
Orcid: 0000-0002-0195-4573
Email: zokirsodiqov1@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada sirkulyar iqtisodiyot sharoitida korxonalar va tadbirkorlarning erishgan yutuqlari tahlil qilinadi. Xususan, resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash va yashil innovatsiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, ekologik samaradorlik bilan birga moliyaviy natijalarni yaxshilashning ustuvor yo‘nalishlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: sirkulyar iqtisodiyot, korxona, tadbirkor, innovatsiya, resurs samaradorligi, qayta ishlash, barqarorlik.

Abstract: This article analyzes the achievements of enterprises and entrepreneurs in the context of the circular economy. It focuses on efficient resource utilization, waste reduction, recycling, and the implementation of green innovations as tools to strengthen economic sustainability. Furthermore, it highlights priority directions for improving financial performance alongside ecological efficiency.

Key words: circular economy, enterprise, entrepreneur, innovation, resource efficiency, recycling, sustainability.

Аннотация: В данной статье анализируются достижения предприятий и предпринимателей в условиях циркулярной экономики. Особое внимание уделено эффективному использованию ресурсов, сокращению отходов, переработке и внедрению зелёных инноваций, которые способствуют укреплению экономической устойчивости. Также рассматриваются приоритетные направления повышения финансовых результатов наряду с экологической эффективностью.

Ключевые слова: циркулярная экономика, предприятие, предприниматель, инновация, ресурсная эффективность, переработка, устойчивость.

KIRISH

Bugungi kunda global iqtisodiy tizimda yuz berayotgan tub o‘zgarishlar, ekologik muammolarning keskinlashuvi va tabiiy resurslarning cheklanganligi sirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasini yangi rivojlanish paradigmasi sifatida ilgari surmoqda. Sirkulyar iqtisodiyot — bu an’anaviy “ol–ishlat–tashla” modeli o‘rniga, resurslarni qayta ishlash, qayta foydalanish va ularning iqtisodiy aylanishini uzaytirish orqali barqaror rivojlanishni ta’minlashga qaratilgan tizimli yondashuvdir. Ushbu konsepsiya nafaqat ekologik muvozanatni saqlash, balki korxona va tadbirkorlar uchun iqtisodiy foyda manbai sifatida ham katta ahamiyat kasb etadi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek, “Har bir sohada resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish, chiqindisiz ishlab chiqarish tizimini yo‘lga qo‘yish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish – bu nafaqat ekologik

zarurat, balki yangi iqtisodiy imkoniyatdir." Ushbu fikr sirkulyar iqtisodiyotning nafaqat ekologik, balki ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatini ham ochib beradi.

O'zbekiston Respublikasida "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi – 2030" doirasida sirkulyar iqtisodiy tamoyillarni amaliyotga tatbiq etish, chiqindilarni qayta ishlash, energiya samaradorligini oshirish va ekologik toza texnologiyalarni keng joriy etish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Natijada, ko'plab sanoat korxonalari chiqindilarni ikkilamchi xomashyo sifatida qayta ishlash, ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish va yangi bozor segmentlarini egallash orqali o'z faoliyatining raqobatbardoshligini oshirmoqda.

Sirkulyar iqtisodiyot modelining tadbirkorlik sohasiga tatbiqi esa kichik va o'rta biznes subyektlari uchun innovatsion imkoniyatlarni yaratmoqda. Masalan, chiqindilarni qayta ishlashga ixtisoslashgan startaplar, ekologik mahsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonalar, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etayotgan ishlab chiqaruvchilar nafaqat iqtisodiy foyda, balki ijtimoiy mas'uliyatni ham o'z zimmasiga olmoqda.

Shu o'rinda, sirkulyar iqtisodiyotdan korxonalar va tadbirkorlar oladigan manfaatlar bir necha yo'nalishlarda namoyon bo'ladi: ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, mahsulot hayotiy siklini uzaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish, ekologik xavflarni kamaytirish va xalqaro bozorlarda "yashil" sertifikatlar asosida raqobatbardoshlikni oshirish.

Shunday qilib, ushbu tadqiqotning maqsadi — sirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasining O'zbekiston korxonalari va tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'sirini ilmiy asosda o'rganish, uning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik samaradorligini tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir. Mazkur yo'nalishda olib borilayotgan izlanishlar mamlakatimizda "yashil iqtisodiyot"ga o'tish jarayonini jadallashtirish va raqobatbardosh, innovatsion korxonalar tizimini shakllantirishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Sirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasi zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning eng muhim strategik yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu yondashuv ishlab chiqarish jarayonida resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va iqtisodiy faoliyatning ekologik izini kamaytirishga qaratilgan. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, sirkulyar iqtisodiyot nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlaydi, balki korxonalarning iqtisodiy samaradorligini ham oshiradi [6].

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda bu yo'nalishda izchil siyosiy va institutsional islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Prezidentning 2019-yil 4-oktabrdagi PQ-4477-son qarori bilan "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi – 2030" tasdiqlanib, iqtisodiyotni resurs tejamkor va chiqindisiz rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari belgilandi [2]. Shuningdek, 2022-yil 2-dekabrdagi PQ-436-son qarorida mazkur strategiyaning amalga oshirilishini jadallashtirish, energiya samaradorligini oshirish hamda chiqindilarni qayta ishlash sohasini rivojlantirish bo'yicha aniq chora-tadbirlar belgilab berilgan [1].

Xalqaro tajribalar ham sirkulyar iqtisodiyotning keng iqtisodiy imkoniyatlarini tasdiqlaydi. OECD (2018) hisobotida 2060-yilgacha global resurslarga bo'lgan talab 2 barobarga ortishi prognoz qilinib, sirkulyar iqtisodiyotni bu jarayonni barqarorlashtiruvchi asosiy mexanizm sifatida e'tirof etgan [5]. UNIDO (2017) esa ushbu konsepsiyani sanoat siyosatini modernizatsiya qilish va past-uglerodli ishlab chiqarishni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida ko'rsatadi [7]. Shuningdek, Circular Economy Practitioner Guide (2018) va Ecopreneur.eu (2019) ma'lumotlariga ko'ra, Yevropa davlatlarida sirkulyar modelni joriy etish natijasida yangi ish o'rinlari yaratish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish hamda ekologik samaradorlikni oshirishga erishilgan [3], [4].

Material Economics (2018) tadqiqotida sirkulyar iqtisodiyotning iqlim o'zgarishiga qarshi kurashdagi roli alohida ta'kidlanib, bu model sanoatning uglerod izini 50 foizgacha kamaytirish imkonini berishi qayd etiladi [8]. Shaharia (2018) esa sirkulyar iqtisodiyotning qiymat zanjirida innovatsion mexanizmlar yaratishdagi afzalliklarini tahlil qilib, korxona darajasida chiqindilarni aktiv resursga aylantirish orqali qo'shimcha qiymat yaratish imkoniyatlarini ko'rsatadi [6].

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, sirkulyar iqtisodiyot O'zbekiston sharoitida iqtisodiy o'sishni ekologik barqarorlik bilan uyg'unlashtiruvchi samarali model sifatida shakllanmoqda. Milliy strategik hujjatlar va xalqaro tajribalar birgalikda ushbu yo'nalishda innovatsion biznes modellarni rivojlantirish, korxonalar raqobatbardoshligini oshirish hamda resurslardan oqilona foydalanish tizimini kuchaytirish uchun mustahkam asos yaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda sirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasining korxona va tadbirkorlik faoliyatiga ta'sirini chuqur o'rganish maqsadida ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya metodlari orqali nazariy asoslar tahlil qilindi. Qiyosiy tahlil yordamida an'anaviy va sirkulyar iqtisodiyot modellarining samaradorlik ko'rsatkichlari solishtirildi. Statistik tahlil asosida O'zbekiston korxonalari faoliyatidagi resurs tejash, chiqindilarni kamaytirish va qayta

ishlash ko'rsatkichlari o'rganildi. Shuningdek, sintez usuli orqali amaliy natijalar umumlashtirilib, sirkulyar iqtisodiyotni joriy etishning innovatsion mexanizmlari bo'yicha ilmiy xulosalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalaridan sirkulyar iqtisodiyot tamoyillaridan foydalanayotgan korxonalar va tadbirkorlar ko'plab yutuqlarga erishishi ma'lum bo'lmoqda. Jumladan, resurslardan samarali foydalanish orqali xomashyo va energiya sarfini cheklab, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash orqali chiqindilarning asosiy qismi qayta ishlanib, qo'shimcha mahsulot va daromad manbaiga aylanadi, ekologik samaradorlik tufayli korxonalarning atrof-muhitga zararli ta'siri kamaytirilib, ijtimoiy mas'uliyat kuchaytiriladi. Shuningdek, innovatsion rivojlanish natijasida yashil texnologiyalar va yangi biznes-modellarini joriy etish orqali korxonalarning raqobatbardoshlik salohiyati, moliyaviy barqarorlik asosida resurs tejamkorligi va yangi bozorlarga chiqish hisobiga korxona va tadbirkorlarning foydasi ortadi.

Sirkulyar iqtisodiyot faoliyati - bu resurslarni samarali ishlatish, chiqindilarni kamaytirish va mahsulotlarning umrini uzaytirishga qaratilgan yondashuv bo'lib, u an'anaviy chiziqli iqtisodiyot (ishlab chiqarish-ishlatish-tashlash) modelidan farq qiladi. Mazkur modelning korxonalar va tadbirkorlar, umuman ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko'rsatuvchilar uchun afzal jihatlari – butun qiymat zanjiri bo'yicha hamkorlar bilan aloqalarni mustahkamlashda, innovatsiyalarni ko'paytirishda, mijozlar sadoqatini oshirishda, qo'shimcha raqobat yutuqlarida va yangi foyda manbalarini yaratishda hosil bo'ladi. Sirkulyar iqtisodiyotning iste'molchilar uchun manfaatli jihatlari ekologik toza mahsulotlarni iste'mol qilishda va ularning narxlari pasayishida yuzaga chiqadi. Shu bois, bularni sirkulyar iqtisodiyotning yutuqlari sifatida ko'rsatish mumkin. Biznesmenlarning qiymat zanjiri asosida bir-biri bilan munosabatlarini chuqurlashtirish va rivojlantirish uchun mahsulotlarning hayot siklini uzaytirish, qayta ishlash va qayta sotish jarayonlarini samarali amalga oshirish uchun ko'proq o'zaro hamkor bo'lganlarga yetkazib beruvchilar bilan tashkil etish, qayta ishlash operatorlari va distribyutorlar bilan aloqalarni kuchaytirish talab etiladi. Natijada ushbu jarayon tomonlar o'rtasida ma'lumot almashinuvini, standartlarni va uzluksiz hamkorlikni rag'batlantirib boradi. Masalan, elektronika mahsulotlarini ishlab chiqaruvchisi yetkazib beruvchilar bilan birgalikda qayta ishlangan komponentlar standartlarini kelishib olishi mumkin. Ayni paytda, distributerlar esa ta'mirlash va qayta sotish tarmoqlarini barpo qilishi mumkin. Natijada ishlab chiqaruvchilar, ta'minotchilar va iste'molchilar o'rtasida ishonch va operatsion samaradorlik oshishi hisobiga qiymat zanjiridagi umumiy xarajatlar kamayadi.

Sirkulyar iqtisodiyot innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali doiraviy yondashuvni texnologik va biznes-innovatsiyalarni, xususan, dizaynda modulli va ta'mirlanadigan konstruktsiyalar qilinishiga, yangi qayta ishlash texnologiyalarini joriy etilishiga, mahsulot-xizmat sifatidagi (product-as-a-service) modellarning vujudga kelishiga sabab bo'ladi. Xususan, kiyim-kechak brendida kiyimlar ijaraga berilishi yoki qayta tiklash xizmati joriy etilishi mumkin. Bu esa logistika va materiallarni tejaydigan texnologiyalarni rivojlantiradi. Shu bois, yangi mahsulot va biznes-modellari, materiallarni samarali ishlatishni hamda tadqiqot va taraqqiyot (R&D) ishlarini rag'batlantiradi. Amaliy tajribalarda sirkulyar iqtisodiyot mijozlar sodiqligi ortishiga va brend imijining yaxshilanishiga xizmat qiladi. Xususan, ekologik jihatdan standartlarga muvofiq bo'lgan mahsulotlar va ta'mirlash imkoniyatlari hamda garantiyalash xizmatlari mavjud bo'lganda mijozlar orasida ishonch hosil qiladi. Natijada, uzoq muddat davom etadigan xizmatlar mijozlarni qayta jalb etadi va ularni voz kechib ketishdan saqlab qoladi. Chunki, kafolat berish, ta'mirlash xizmatlari va almashtirish tizimi mijozni brendga bog'lab qo'yadi. Bu esa mijozlarni saqlab qolishga, takroriy sotuvlarni amalga oshirishga va eski mijozlarning og'zaki reklamasi orqali yangi mijozlarni jalb etishga imkoniyat paydo qiladi.

Bundan tashqari, sirkulyar iqtisodiyot raqobat qilish uchun qo'shimcha afzalliklarni va yangi daromad manbalarini keltirib chiqarishi mumkin. Zero, qayta ishlash, remanufacturing (qayta ishlab chiqarish), ta'mirlash, xizmat-asosidagi sotuvlar va materiallar savdosi kabi yangi operatsion segmentlar korxonalarga an'anaviy mahsulot sotish bilan bir qatorda qo'shimcha daromadlarni ta'minlaydigan manbalar uchun sharoit yaratadi. Xususan, mashina ishlab chiqaruvchi kompaniyalar eski ehtiyot qismlarni yangilab, sotishdan daromad oladi yoki "Mahsulot-xizmat tizimi (Product-Service System – PSS)"ni taklif qilib abonentlik haqi oladi. Chunki, "Mahsulot-xizmat tizimi"da kompaniyalar mijozga faqat mahsulotni sotib olish imkoniyatini emas, balki undan foydalanish bilan bog'liq xizmatlarni ham qo'shib taklif qilishi mumkin. Ushbu modelda mijoz mahsulotning o'ziga emas, balki undan foydalanishdagi qulayliklarga, xizmatlarga va boshqa natijalarga ega bo'ladi. Masalan, ofis printerini sotib olish o'rniga kompaniya "bosma xizmatini" taklif qiladi. Mijoz esa faqat chop etilgan varaq uchun haq to'laydi, texnik xizmat va tonerni yetkazib berish ishlab chiqaruvchilarga oid bo'ladi. Bunda asosiy ustuvorlik – "harakatlanish imkoniyati (mobilitiy)"ga, ya'ni mahsulotga egalik qilishda emas, balki, xizmatdan foydalanishga beriladi. Natijada ishlab chiqaruvchilar uchun daromadlar manbai diversifikatsiya bo'ladi, bozordagi barqarorlik mustahkamlanadi va rentabellik darajasi ortadi. Sirkulyar iqtisodiyot modeli korxonalar va tadbirkorlar uchun nafaqat ekologik, balki, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega hisoblanadi.

An'anaviy "ol–ishlat–tashla" modelidan farqli o'laroq, sirkulyar iqtisodiyot resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va ishlab chiqarish tizimida yopiq sikllarni yaratishga asoslanadi.

Sirkulyar iqtisodiyot modelining korxonalar uchun ahamiyatli va yutuqli jihatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi. Jumladan:

Korxonalarda resurslardan samarali foydalaniladi. Bu, model korxonalarga xomashyo va energiyani tejash imkonini beradi. Shuningdek, importga qaramlikni kamaytirib, mahalliy resurslardan maksimal foydalanishga sharoit yaratadi.

Korxonalarda xarajatlarni kamaytiradi. Qayta ishlangan materiallardan foydalanish ishlab chiqarish tannarxini pasaytiradi va chiqindilarni utilizatsiya qilish xarajatlari kamayadi.

Barqaror biznes modeli yaratiladi. Korxonalar "uzoq umrli mahsulotlar", "servis sifatida mahsulot" kabi yangi biznes modellarini joriy etib, barqaror raqobat ustunligini qo'lga kiritadi.

Korxonalarda innovatsion rivojlanish rag'batlanadi. Sirkulyar iqtisodiyot yangi texnologiyalarni joriy etish (eko-dizayn, qayta ishlab chiqarish texnologiyalari, chiqindidan energiya olish)ga undaydi.

Brend obro'sini oshiradi. Atrof-muhitga mas'uliyatli yondashuv iste'molchilar va investorlar ko'zida korxona imijini yaxshilashga xizmat qiladi.

Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirishning tadbirkorlar uchun ahamiyatli jihatlari va xususiyatlari quyidagilarda yuzaga chiqadi. Xususan:

Tadbirkorlar uchun yangi biznes imkoniyatlari ochiladi. Qayta ishlash, ta'mirlash, "sharing economy" (ulashish iqtisodiyoti), servis xizmatlari kabi yo'nalishlarda yangi startaplar uchun imkoniyatlar paydo bo'ladi.

Investitsiya jalb qilinadi. Yashil iqtisodiyot va barqarorlikka qaratilgan loyihalar ko'plab xalqaro moliya institutlari tomonidan qo'llab-quvvatlanadi.

Bozorda raqobatbardoshlik uchun sharoit yaratiladi. Ekologik standartlarga javob beradigan mahsulotlarni eksport bozoriga chiqarishda ustunlik ta'minlanadi. Shuningdek, yashil sertifikat va ekomarkirovka orqali yangi segmentlarga kirish imkoniyati tug'iladi.

Risklar kamayadi. Sirkulyar iqtisodiyot xomashyo tanqisligi, energiya narxlarining oshishi va ekologik talablarning kuchayishiga moslashish imkoniyatini ta'minlab beradi.

Ijtimoiy kapital va hamkorlikni kuchaytiradi. Sirkulyar iqtisodiyot jarayoni ko'pincha kooperatsiya va tarmoqlashuvga asoslanadi (masalan, bir korxonaning chiqindisi boshqasiga xomashyo bo'lishi mumkin). Natijada bu tadbirkorlar uchun hamkorlik tarmog'ini kengaytiradi.

Umuman sirkulyar iqtisodiyotni shakllantirish va rivojlantirish korxonalar va tadbirkorlar uchun o'ziga xos natijalarga zamin yaratadi. Jumladan:

Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish xarajatlarini kamaytiradi;
Innovatsiyalar muntazam ravishda rag'batlantiriladi;
Sirkulyar iqtisodiyot natijasida yangi bozorlar ochiladi;
Sirkulyar iqtisodiyot brend va raqobatbardoshlik kuchini oshiradi;
Sirkulyar iqtisodiyot uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlab beradi.

Sirkulyar iqtisodiyot modeli korxonalar va tadbirkorlar uchun ko'plab afzalliklarga ega bo'lsa-da (masalan, xarajatlar kamayishi va yangi bozorlar ochilishi), shu bilan birga bir qator muammolarni ham keltirib chiqaradi. Shu bois, asosiy muammolarni quyidagicha bayon qilish mumkin. Jumladan:

Moliyaviy muammolar. Kapital jalb qilish qiyinchiliklari. Yangi korxonalar va startaplar sirkulyar modellarni joriy etish uchun zarur moliyaviy resurslarni topishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Investorlar ko'pincha bu modellarning uzoq muddatli rentabelligini baholashda ikkilanadi. Chunki dastlabki investitsiyalar xarajatlari yuqori bo'ladi. Chiziqli modeldan sirkulyar modelga o'tish uchun texnologiyalar, jarayonlarni o'zgartirish va xodimlarning malakasini oshirish katta mablag' talab etadi. Masalan, qayta ishlash tizimlarini yaratish yoki materiallarni qayta ishlatish uchun yangi infratuzilma qurish qimmatga tushishi mumkin.

Texnologik va infratuzilma muammolari. Qayta ishlaydigan texnologiyalar yetishmasligi. Ko'plab materiallar (masalan, plastmassa) samarali qayta ishlanmaydi. Chunki mavjud texnologiyalar yetarli emas. Bu korxonalar uchun chiqindilarni qayta foydalanishda qiyinchiliklar tug'diradi. Ma'lumotlar va monitoring tizimlarining rivojlanmaganligi tufayli mahsulotlar va materiallarni butun hayot sikli mobaynida kuzatish uchun raqamli vositalar zarur. Ammo, ular samarali jotiy etilmaganligi uchun ta'minot zanjirini murakkablashtiradi va sifatni ta'minlashni qiyinlashtiradi.

Bozor va iste'molchilar bilan bog'liq muammolar. Iste'molchilarda axborotning yetarsizligi. Ko'plab mijozlar sirkulyar mahsulotlarni qimmatroq deb hisoblashi yoki ularning afzalliklarini tushunmasligi mumkin, bu esa sotuvlarni kamaytiradi.

Korxonalarda ishlab chiqarish quvvatini kengaytirish qiyinligi. Kichik tadbirkorlar uchun modellarni katta miqyosda joriy etish, masalan, global bozorlarga chiqish, qo'shimcha muammolar keltirib chiqarishi mumkin. Chunki, xalqaro standartlar va talablar jahonda tubdan farq qiladi.

Biznes model va jarayonlar bilan bog'liq muammolar. Chiziqli modeldan sirkulyar iqtisodiyot modeliga o'tishdagi qiyinchiliklar. Korxonalar an'anaviy biznes modellarini o'zgartirishda, masalan, mahsulotni sotish o'rniga ijaraga berish yoki qayta ishlatishga o'tishda, ichki jarayonlarni qayta tashkil etishlari kerak bo'lishi mumkin. Bu jarayon vaqt va tajriba talab qiladi. Shuningdek, ta'minot zanjiri o'zgaruvchanligi, sirkulyar modelda materiallar boshqa korxonalarning chiqindilaridan olinishi mumkin. Faqat, bu yetkazib berishning beqarorligiga olib kelganligi uchun korxonalarning moslashuvchan bo'lishini talab etadi va risklarni ko'paytiradi.

Regulyator va siyosiy muammolar mavjudligi. Sirkulyar iqtisodiyot modeli bo'yicha huquqiy asoslar va standartlar takomillashmagan. Ko'plab mamlakatlarda hali sirkulyar modellarni qo'llab-quvvatlaydigan huquqiy asoslar yaratilmagan yoki borlari ham yetarli darajada takomillashmagan. Natijada bu omillar korxonalar uchun qo'shimcha to'siqlarni keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, qayta ishlash faoliyatini tashkil etish bo'yicha me'yorlarning yo'qligi risklarni oshiradi. Ushbu muammolarni yengish uchun korxonalar va tadbirkorlar hukumatlar, investorlar va texnologik kompaniyalar bilan hamkorlik qilishi, ta'lim va innovatsiyalarga e'tibor qaratishi talab etiladi. Chunki, sirkulyar iqtisodiyot kelajakda barqaror rivojlanish uchun zarur, ammo o'tish jarayoni juda murakkab bo'ladigan yo'nalish hisoblanadi.

Milliy xo'jalikda sirkulyar iqtisodiyot joriy etilishining iste'molchilar uchun yutuqli jihatlari ham mavjud. Bunday tizimda atrof-muhitga do'st mahsulotlardan foydalanish imkoniyati vujudga keladi va qayta ishlangan yoki kamroq resurs talab qiladigan mahsulotlar bilan iste'molchilarga ekologik jihatdan ongli tanlov imkoniyati ta'minlab beriladi. Sirkulyar iqtisodiyot natijasida mahsulotlarning xarajatlarini pasaytirish imkoniyati mavjud. Xususan, mahsulotlarni ijaraga olish yoki servis orqali foydalanish an'anaviy xaridga nisbatan arzon bo'ladi. Shuningdek, qayta ishlangan materiallardan tayyorlangan mahsulotlarning narxi, yangi xomashyolar narxi o'zgarib turgan paytlarda, arzon bo'lishi kuzatiladi.

Sirkulyar iqtisodiyot natijasida kelib chiqadigan qo'shimcha jihatlar ham mavjud. Turli xizmat-modellari orqali kelib chiqadigan qulaylik, xususan, mahsulotlarni ta'mirlash, yangilash va uning uzoq umr ko'rishi bu iste'molchilar xarajatlarini uzoq muddatda kamaytiradi. Masalan, elektronika sanoatida remanufacturing va rasmiy qaytib olish dasturlaridan foydalanish komponentlarni qayta ishlash orqali ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi.

Shuningdek, avtomobillarni haydovchilar bilan bo'lishish yoki ularga ulashish (car-sharing) xizmatlari va qayta tiklangan ehtiyot qismlar orqali arzon xizmat ko'rsatish mumkin. Bu avtomobillarni haydovchilar bilan bo'lishish yoki ularga ulashish xizmatlari deganda, mazkur holatda an'anaviy shaxsiy avtomobil egaligidan farqli ravishda, odamlar avtomobildan muayyan vaqt yoki masofa uchun foydalanish huquqini olishi ko'zda tutiladi. Ushbu xizmatni maxsus kompaniyalar yoki ba'zi avtomobil ishlab chiqaruvchilar korxonalar o'zlari taqdim etadi. Bundan tashqari, poyabzal va kiyim sanoatida brendlar kiyimlarni ta'mirlash, qayta sotish va ijaraga berish xizmatlari orqali mijozlarning sodiqligini oshiradi. Demak, milliy bozorda sirkulyar iqtisodiyot modelini joriy etish va rivojlantirish ishlab chiqaruvchilar hamda iste'molchilar, umuman jamiyat uchun samarali muvaffaqiyatlarga zamin yaratadi. Shu bois, mazkur iqtisodiy faoliyat turini mamlakatlarda shakllantirish va uni har tomonlama qo'llab-quvvatlash orqali rivojlantirish dunyoda eng dolzarb va ustuvor yo'nalishlardan hisoblanadi.

Shu bois, bugungi kunda milliy iqtisodiyotda sohani rivojlantirish uchun dolzarb vazifa sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019 — 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori 1-Ilovasining 26-bandida "Strategiyani amalga oshirish iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish sohasida boshqaruvni yaxshilashga, tabiiy resurslarni saqlash va ulardan oqilona foydalanishga, issiqxona gazlarining ajratmalarini kamaytirishga, "yashil" energiyadan foydalanishni ta'minlashga, "yashil" ish o'rinlari yaratishga va iqlim barqarorligiga erishishga xizmat qiladi" deb[1] ko'rsatilgan. Mazkur hujjatda mamlakatimizda yashil va sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish borasida amalga oshiriladigan faoliyatlar va ulardan kutilayotgan natijalar yaqqol ko'rsatib berilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib, xulosa qilganda milliy ishlab chiqarishda yashil va sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish milliy iqtisodiyot uchun nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlash, balki korxonalar va tadbirkorlar uchun iqtisodiy va moliyaviy natijalarni yaxshilashning ham muhim omili hisoblanadi. Resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash, yashil innovatsiyalarni qo'llash orqali korxonalar o'z raqobatbardoshligini oshirmoqda, tadbirkorlar esa yangi bozor imkoniyatlarini qo'lga kiritmoqda. Demak, sirkulyar iqtisodiyot iqtisodiy samaradorlik va ekologik muvozanatni uyg'unlashtiruvchi strategik yondashuv sifatida korxonalar va tadbirkorlarning kelajakdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019 — 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi (2019-yil 4-oktabrdagi PQ-4477-son) qaroriga 1-ILOVA.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi (2022-yil 2-dekabrdagi PQ-436-son) qaroriga 1-ILOVA.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019 — 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi (2019-yil 4-oktabrdagi PQ-4477-son) qaroriga 1-ILOVA.
3. Circular Economy Practitioner Guide (2018) Strategies and examples. https://www.ceguide.org/Strategies-and-examples.
4. Ecopreneur.eu (2019) Circular Economy Update: Overview of Circular Economy in Europe. https://ecopreneur.eu/wpcontent/uploads/.
5. OECD (2018) OECD Global Material Resources Outlook to 2060. Paris: OECD Publishing. https://www.oecd.org.
6. Shaharia, P. (2018) 'Circular Economy: The Beauty of Circularity in Value Chain', Journal of Economics and Business, 1(4), pp. 584–598. doi: https://doi.org.
7. United Nations Industrial Development Organization (2017) Circular Economy. https://www.unido.org/sites/default/files/2017-07/UNIDO.
8. Material Economics (2018) The Circular Economy: A Powerful Force for Climate Mitigation. Transformative innovation for prosperous and low-carbon industry. https://media.sitra.fi/2018/06/12132041/.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 10

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz